

ปริศนาธรรมท้องถิ่นองค์ความรู้สู่งานทัศนศิลป์ร่วมสมัย*

LOCAL DHARMIC PARADOX KNOWLEDGE TO CONTEMPORARY VISUAL ART

ชญญา อุดมประมวณ

Chanya Udompramuan

มหาวิทยาลัยบูรพา

Burapha University

E-mail: joy_chanya@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาปริศนาธรรมท้องถิ่น พัฒนาการของปริศนาธรรมท้องถิ่นสู่งานทัศนศิลป์ร่วมสมัย และทัศนศิลป์ร่วมสมัยสะท้อนบริบทเปลี่ยนแปลงงานศิลปะ ผลการศึกษาพบว่า ปริศนาธรรมท้องถิ่นหรือปริศนาแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการถ่ายทอดภาษาเขียนจากภาพวาดที่มีให้เห็นตามศาสนาสถาน ด้วยฝีมือของช่างท้องถิ่นผสมผสานความเป็นท้องถิ่นกับวรรณกรรมทางพุทธศาสนา ตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมตามความแตกต่างของบริบทแต่ละช่วงเวลาและความเป็นท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาค ต่อมาถูกพัฒนาการสู่งานทัศนศิลป์ร่วมสมัยด้วยอิทธิพลศิลปะจากต่างประเทศ ภายใต้บริบทศิลปะสมัยใหม่และการพัฒนาการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย มีลักษณะเป็นภาพขนาดใหญ่ลงบนฝาผนัง ใช้สีดำเส้นและปิดทองลงบนภาพ ใช้ทฤษฎีและหลักการว่าด้วยแสงและเงา และการผสมผสานพรรณนาภาพเป็นลายลักษณ์ด้วยพยัญชนะอักขระวิธีความเป็นท้องถิ่นหรืออักษรไทยในยุคของรัตนโกสินทร์ และยุคปัจจุบัน ศตวรรษที่ 21 ทัศนศิลป์ร่วมสมัยสะท้อนบริบทการเปลี่ยนแปลงของศิลปะนำไปสู่ทัศนศิลป์ร่วมสมัยที่เป็นองค์ความรู้ใหม่และแนวโน้มหลังศตวรรษที่ 21 ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ นำไปสู่การแบ่งแยกศิลปะชั้นสูงมากยิ่งขึ้น มองข้ามองค์ความรู้ปริศนาธรรมท้องถิ่นและปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ควรได้รับการฟื้นฟูและรักษาไว้ ตลอดจนถ่ายทอดผสมผสานสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงงานศิลปะแต่ละยุคสมัย

คำสำคัญ: ปริศนาธรรมท้องถิ่น; ปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนา; ทัศนศิลป์ร่วมสมัย

Abstract

This article focused to study on local dharmic paradox, development of local dharmic paradox for contemporary visual art, and reflection of contemporary visual art to changing of art. The results found

* Received July 15, 2020; Revised September 13, 2020; Accepted September 29, 2020

that local dharmic paradox or mystery of local wisdom was transferred from writing to drawing on the religious places by workmanship of local craftsmen. The drawing were mixed from local, Buddhist Literature, tradition, and culture which depended on the difference time and local in each area. Later, the drawing were developed to contemporary visual art by influence of foreign art. Since, context of modern art and democracy made the drawing were large pictures on the wall, using color to cut the lines, gilding on the pictures, using light and shadow theory, and depiction the pictures with alphabet of local or Rattanakos in Period. Furthermore, in 21st century, the contemporary visual art was changed to contemporary plural art which was the new knowledge. Additionally, the trend after 21st century, new technology brought to more separation of art. Therefore, the local dharmic paradox and Buddhist dharmic paradox were neglected instead restoration and preservation. Also, the drawing were transferred and mixed with changing of art in each time.

Keywords: Local Dharmic Paradox; Buddhist Dharmic Paradox; Contemporary Visual Art

บทนำ

งานจิตรกรรมฝาผนัง สื่อให้เห็นถึงปรีชาธรรมทางพุทธศาสนา ที่เหนือการประเมินค่าเป็นเงินตรา โดยได้รับความชื่นชอบและความสนใจของชาวต่างชาติต่อภาพเขียนปรีชาธรรม ที่ได้รับอิทธิพลจากคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เข้าถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ การนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในกรอบแห่งความดี ใช้ภูมิปัญญาอย่างมีเหตุและผล ตลอดจนการพัฒนาภูมิปัญญาของผู้คนในสังคมแต่ละยุคสมัยที่ต้องปรับตัวการดำเนินชีวิตเข้ามาหากัน และสนองต่อความเชื่อและข้อปฏิบัติของแต่ละท้องถิ่น แต่จากความเปลี่ยนแปลงไปในบริบทช่วงเวลา ที่ความเป็นไปของสังคมมีส่วนในกระบวนการความคิด ให้เกิดศิลปะในวัฒนธรรมที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ผลงานภาพเขียนปรีชาธรรมที่ร่วมสมัยจากวิวัฒนาการที่เกิดขึ้น และความไม่แน่นอนในมุมมองงานศิลปะที่แปรผันจากอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติและความเป็นสากล

ภาพเขียนปรีชาธรรมท้องถิ่นที่เกิดขึ้น เป็นการถ่ายทอดภาษาเขียนจากภาพวาดที่มีขนาดใหญ่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมควรอนุรักษ์และดูแลรักษาไว้ เพราะสื่อให้เห็นถึงร่องรอยการถ่ายทอดความเชื่อ ความคิด ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา วรรณกรรมหรือ

วรรณคดี ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ (กฤษณ์ ทองเลิศ, 2560) การสะท้อนกฎแห่งกรรม และการประพจน์ปฏิบัติของมนุษย์ที่แฝงไปด้วยคติคำสอน เพื่อให้เห็นหนทางแห่งการใช้ชีวิตและดำเนินชีวิตที่มีการอุปมาด้วยภาพ ที่มีใช้ขึ้นอยู่กับจริตของสังคมหรือตัวตนของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และการนำเรื่องราวทางสังคม ผสมผสานเรื่องราวทางศาสนาที่สะท้อนให้เห็นจากภาพ เพื่อให้ผู้คนได้เข้าถึงธรรมะและการใช้ชีวิตของมนุษย์ในรูปของปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เป็นส่วนหนึ่งของปริศนาธรรมท้องถิ่น ทำให้เกิดการรับรู้ธรรมะจากภาพ ดังนั้นปริศนาธรรมท้องถิ่นถือว่าเป็นภูมิปัญญาของนักเขียนหรือผู้ที่ถ่ายทอดจิตรกรรมภาพวาดด้วยฝีมือและจิตวิญญาณ โดยที่บรรพชนได้เขียนไว้ในสมุดไทยหรือสมุดข่อย และในจิตรกรรมฝาผนังนับตั้งแต่สมัยโบราณ สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนใหญ่มีการนำวรรณกรรมมาประยุกต์ใช้ถ่ายทอดภาพปริศนาธรรมท้องถิ่นและปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนา อย่างเป็นรูปธรรมและนามธรรมสัมพันธ์กับบริบทในช่วงเวลานั้น ๆ

แต่ยุคปัจจุบันเมื่อสังคมการสร้างสรรค์ผลงานภาพเขียน ที่ต้องขับเคลื่อนภายใต้สังคมประเทศไทยยุค 4.0 ด้วยนวัตกรรมในการทำสิ่งใหม่ โดยการใช้เทคโนโลยีมาเป็นส่วนในการสร้างสรรค์ผลงานจากจิตรกรรมฝาผนัง วิวัฒนาการงานจิตรกรรมไทยให้มีความเป็นศิลปะจิตรกรรมร่วมสมัย หรือจิตรกรรมสมัยดิจิทัล เพื่อดึงดูดสายตาคนศิลปะและการผสมผสานของงานศิลปะ ที่มีความแตกต่างจากสิ่งที่ยุคก่อนไม่เคยทำได้ เหมือนงานศิลปะภาพเขียนเช่นในอดีตที่ผ่านมา โดยจะเห็นว่าได้ว่าการแสดงผลงานทำให้ภาพเขียนปริศนาธรรมถูกลดบทบาทลง และหาได้ยากมากขึ้น เสมือนหนึ่งการแทนที่ผลงานภาพเขียนงานทัศนศิลป์ร่วมสมัยเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ซึ่งจะเห็นตามการจัดแสดงในนิทรรศการต่าง ๆ และการแสดงผลงานของผู้เขียนที่โด่งดังที่สื่อ ที่การใช้นวัตกรรมในศิลปะในยุคประเทศไทย 4.0 ที่มีแนวคิดแนวคิดและการสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบที่ร่วมสมัยยิ่งขึ้น และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวงการศิลปะซึ่งก็ไม่ใช่เรื่องแปลกที่ต้องมีการปรับตัว และลดบทบาทภาพเขียนปริศนาธรรม ที่ควรจะมีความโดดเด่นดังเช่นอดีตที่ผ่านมา ทำให้ผู้เขียนเห็นว่าควรจะมีการศึกษาถึงปริศนาธรรมท้องถิ่นองค์ความรู้สู่งานทัศนศิลป์ร่วมสมัย และการประยุกต์เพื่อการสืบทอดงานศิลปะของประเทศที่มีตามท้องถิ่นและสถานที่ต่าง ๆ สู่ลูกหลาน และสามารถนำองค์ความรู้เพื่อการศึกษาในยุคสมัยนี้ เพื่อรักษาความเป็นชาติและศาสนา ตลอดจนเพื่อการดำรงอยู่ของมนุษยชาติด้วยความสันติ สามารถนำหลักธรรมทางศาสนามาใช้ในการดำรงชีวิตและการปรับตัวแต่ละยุคสมัย และเห็นว่าควรศึกษาให้เห็นถึงประเด็นองค์ความรู้ปริศนาธรรมท้องถิ่น พัฒนาการของปริศนาธรรมท้องถิ่นสู่งานทัศนศิลป์ร่วมสมัย และทัศนศิลป์ร่วมสมัยสะท้อนบริบทเปลี่ยนแปลงงานศิลปะ

องค์ความรู้ปริศนาธรรมท้องถิ่น นัยยะของปริศนาธรรมท้องถิ่น

คำว่า “ปริศนาธรรม” อ่านว่า ปริต-สะ-หนา-ท่า ประกอบด้วยคำว่า ปริศนา + ธรรม และราชบัณฑิตยสถาน (2556) ได้ให้ความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ว่าเป็นปริศนาในทางธรรมหรือสิ่งหรือถ้อยคำที่ผูกขึ้นเป็นเงื่อนไขเพื่อให้แก้ให้ทาย ถ้าแก้ถูกต้องก็เห็นธรรม แก่ผิดก็เห็นกรรม ซึ่งธรรมเป็นการคำสั่งสอนหลัก ประพฤติปฏิบัติในศาสนา คุณความดี ความจริง ความยุติธรรม กฎเกณฑ์ และสิ่งของ เป็นต้น และในทำนองเดียวกันกับธนาคารณ์ อุดมศรี (2554) อธิบายว่าปริศนาธรรมเป็นการถ่ายทอดภาพ หรือถ้อยคำเป็นเงื่อนไขในทางธรรมเป็นภูมิปัญญาไทยโบราณในจิตรกรรมฝาผนัง เพื่อสอนพุทธธรรมอุปมาอุปไมยในรูปแบบของงานศิลปะเพื่อให้คนได้ตีความ ได้พิจารณารู้ดี รู้ชั่ว บาป บุญ คุณ โทษ อย่างเป็นประโยชน์หรือมิใช่ประโยชน์ ดังนั้นสรุปได้ว่า ปริศนาธรรม เป็นกลวิธีในการสอนธรรมะอย่างหนึ่ง โดยการใช้ภาพทางศิลปะหรือศิลปะจิตรกรรมฝาผนัง เพื่อการสื่อถึงหลักธรรมคำสอน คติธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อสอนแก่ผู้ที่ไม่รู้หนังสือ หรือสื่อถึงการตีความเกี่ยวกับหลักธรรมในเชิงอุปมาอุปไมย ที่วาดโดยใช้สัญลักษณ์ เส้น สี ทศนธาตุต่าง ๆ ทางศิลปะในรูปแบบธรรมนามและนามธรรม เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกเหมือนกับการได้ฟังบรรยายธรรมะ แต่ต่างที่ต้องใช้สมองขบคิดตีความของภาพที่มีความหมายและคุณค่าทางจิตใจ หรือซ่อนความรู้สึกลึกเพื่อให้นักศึกษาเกิดการสื่อสารสะท้อนจิตสำนึกในการดำเนินชีวิตในสังคม

ส่วนคำว่า “ปริศนาธรรมท้องถิ่น” หรือปริศนาแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น จากแนวคิดของยุทธนา ไผะเพศ (2555) ได้ให้ความหมายว่าเป็นศิลปะชุมชนหรือท้องถิ่นที่สร้างสรรค์หรือกำหนดจากวัฒนธรรมและแหล่งบันดาลใจ ความเชื่อทางศาสนาหรือพิธีกรรม จากสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่ศิลปินเป็นสมาชิกสังคมหรือเป็นภาษาภาพแทนภาษาเขียนเพื่อสอนธรรมะให้แก่ผู้ที่ไม่รู้หนังสือ โดยแสดงออกมาในรูปของศิลปะภาพจิตรกรรมสร้างสรรค์ขึ้นมา และยักรวมถึงภาพที่สะท้อนมาจากชีวิตและสังคมที่มีความเป็นท้องถิ่นที่ช่วยให้ขบคิดตีความด้วยสติปัญญา ตลอดจนการสร้างสรรค์ภาพเขียนจากช่างฝีมือท้องถิ่น เพื่อการแสดงปริศนาธรรมที่ผสมผสานความเป็นท้องถิ่นกับวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เน้นเรื่องราวในแง่คติความเชื่อ และเชิงอิทธิปาฏิหาริย์ เพื่อสื่อถึงความดี ความงาม ความศรัทธาต่อพุทธศาสนาของผู้คนในท้องถิ่น สอดคล้องกับความสัมพันธ์ภูมิปัญญาที่แสดงวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่เป็นรากฐานด้วยประสบการณ์ที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ดังนั้นสรุปได้ว่า ปริศนาธรรมท้องถิ่นหรือปริศนาแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการถ่ายทอดภาษาเขียนจากภาพวาดที่มีให้เห็นตามศาสนาสถาน ด้วยฝีมือของช่างท้องถิ่นผสมผสานความเป็นท้องถิ่นกับวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมตาม

ความแตกต่างของบริบทแต่ละช่วงเวลาและความเป็นท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งปรีศนาธรรมที่เกิดขึ้นและพบเห็นในท้องถิ่น ส่วนใหญ่จะเป็นปรีศนาธรรมวรรณกรรมทางพุทธศาสนา หรือผูกโยงทางพระพุทธศาสนา และปรีศนาธรรมที่มาจากวรรณกรรมท้องถิ่น แต่ปรีศนาธรรมท้องถิ่นโดยตรงนั้นที่ไม่ใช่ปรีศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือวรรณกรรมท้องถิ่นมิให้เห็นไม่มากนัก

ปรีศนาธรรมท้องถิ่นกับปรีศนาธรรมทางพระพุทธศาสนา

ปรีศนาธรรมท้องถิ่นอยู่บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นจากวิถีชีวิตและบริบทความเป็นท้องถิ่นที่สื่อให้เห็นสภาพสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีรูปแบบการดำเนินชีวิตโดยสะท้อนผ่านจารีตประเพณี วัฒนธรรม สภาพสังคมและความเชื่อตามผนังถ้ำและเชิงผา พัฒนาการภาพวาดสู่ปรีศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นส่วนหนึ่งของปรีศนาธรรมท้องถิ่น ด้วยวิถีชีวิตของชาวไทยที่ให้ความสำคัญการนับถือศาสนาพุทธตั้งแต่เกิดจนตาย และต้องการสื่อภาษาและวรรณกรรมทางพุทธศาสนา หรือวรรณคดีแต่ละยุคแต่ละสมัย สืบทอดผ่านเรื่องราววรรณกรรมมุขปาฐะและวรรณกรรมลายลักษณ์ที่บันทึกเป็นตัวหนังสือตามศาสนาสถานภายในพระอุโบสถ พระวิหาร พระมณฑป พระปราสาท พระระเบียง พระสถูปเจดีย์ ศาลาการเปรียญ ตลอดจนปราสาทและพระราชวัง ที่มีปรีศนาธรรมเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมทางพุทธศาสนาถ่ายทอดเรื่องราวในพระพุทธศาสนาหรือสื่อสารพุทธธรรมในระดับ “โลกุตระธรรม” เช่น เรื่องราวพุทธประวัติ ประวัติพระสาวก ไตรภูมิภคา บาลีชาดก และเทศาภิชาดก เป็นต้น (สุรัชย์ จงจิตงาม, 2562) ซึ่งถือว่าเป็นวรรณกรรมอันทรงคุณค่าในทางพระพุทธศาสนา

จากปรีศนาธรรมวรรณกรรมทางพุทธศาสนา หรือผูกโยงกับพระพุทธศาสนา เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่สร้างแรงบันดาลใจสร้างงานจิตรกรรมฝาผนัง ด้วยการใช้สื่อภาพวาดปรีศนาธรรมที่สร้างสรรค์ สอดแทรกคำสอนเกี่ยวกับเรื่องศิลปะในการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องเป็นไปตามหลักพุทธธรรม สามารถทำให้บุคคลได้ความรู้ความเข้าใจในปรัชญาของคำสอนพุทธศาสนาผ่านวรรณกรรมที่เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม คุณธรรม จริยธรรม หรือการบำเพ็ญบารมี เพื่อสอนไม่ให้ประมาทในชีวิต และการใช้ชีวิตในประจำวันที่อยู่ในสังคมอย่างสันติ (สัญญา ศิริพานิช, 2557) โดยจะเห็นว่าปรีศนาธรรมที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ที่ผ่านมานับจากอดีตกาลจนตราบที่มีให้เห็นกันทุกวันนี้ แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะจากช่างฝีมือแต่ละท้องถิ่นที่มีแนวคิดหรือจินตนาการเอาแนวคิดทางพระพุทธศาสนาหรือวรรณกรรมท้องถิ่น ไปผสมกับองค์ความรู้ความเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานกับเอกลักษณ์วัฒนธรรมและประเพณีที่แตกต่างกันตามบริบทของช่างท้องถิ่นแต่ละภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง และภาคตะวันออก ดังนั้นสามารถหยิบยกให้เห็นปรีศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาแต่ละภูมิภาคพอสังเขปดังนี้

ปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาภาคเหนือ การถ่ายทอดภาพวาดปริศนาธรรมทางพุทธศาสนาที่เป็นส่วนหนึ่งของปริศนาธรรมท้องถิ่น ส่วนใหญ่เป็นปริศนาธรรมผ่านภาพวาดจิตรกรรมฝาผนังที่ถูกผสมผสานเรื่องราววรรณกรรมทางพุทธศาสนา และบ่งบอกความเป็นภูมิปัญญา มรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลายในความเป็นล้านนา ความศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนาจากฝีมือภาพวาดของสกุลช่างท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ ได้แก่ สกุลช่างเชียงใหม่ สกุลช่างไทใหญ่ สกุลช่างเชียงแสน สกุลช่างไทลื้อ และสกุลชาง่าน เป็นต้น ดังเช่นที่วัดภูมินทร์ มีความเป็นเอกลักษณ์ของภาพวาดฝาผนังมากที่สุดล้านนา ขนาดของภาพที่วาดมีขนาดใหญ่กว่าขนาดคนจริง ไม่ว่าจะเป็นภาพพุทธประวัติและพระสาวก ภาพทศชาติ ภาพวาดชาดก เช่นเดียวกับที่วัดป่าแดดจากช่างฝีมือชาวไทใหญ่ รูปแบบการวาดได้รับอิทธิพลจากรูปแบบของพม่า (กันต์ พูนพิพัฒน์, 2561) นอกจากนี้ความเป็นเอกลักษณ์ภาพวาดฝาผนังที่เรียกว่า “ลายคำ” เป็นลายทองที่พบเฉพาะในภาคเหนือเท่านั้น (สุรพล ดำริห์กุล, 2561) ทำให้รู้สึกถึงความศักดิ์สิทธิ์ของภาพวาด ดังเช่นที่วัดหนองบัว จังหวัดน่าน ภาพปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วยเอกลักษณ์ลายคำ เป็นภาพกรุงอินทปัตต์จากเรื่องทศชาติชาดก และภาพพระอินทร์เสด็จมาติดพันสามสายถวายพระพุทธเจ้าจากเรื่องราวพุทธประวัติ ขนาดของภาพเป็นภาพขนาดใหญ่เกือบเท่าคนจริง ตัวอย่างดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ภาพปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาด้วยเอกลักษณ์ลายคำ ณ วัดหนองบัว
ที่มา: ฉัตรสุรางค์ แก้วเป็นทอง (2556)

ปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการถ่ายทอดผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนังปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานวรรณกรรมที่เป็นปริศนาธรรมเกี่ยวเนื่องจากพุทธศาสนาหลักธัมมสังคัลป์ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเอกลักษณ์เฉพาะแตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ ซึ่งที่ผู้คนในพื้นที่เรียกว่า “ซูบแต้ม หรือรูปแต้ม” (ยุทธนา ไพกะเพศ, 2555) สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านเรื่องราววรรณกรรมทางพุทธศาสนาและวรรณกรรมท้องถิ่น โดยฝีมือช่างท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถ นิยมเขียนแบบอีสานไทยประเพณี และแบบไทยประเพณีรัตนโกสินทร์ (บุรินทร์ เปล่งดีสกุล, 2554) มาไว้บนผนังของโบสถ์ขนาดย่อมที่เรียกกันว่า “ลิ้ม” มีรูปแบบที่เรียบง่าย แสดงออกถึงพุทธจิตรกรรมอันเป็นสมบัติที่ล้ำค่าพึง

ควรแก่การปฏิบัติของมนุษย์ รู้จักประกอบกรรมดีละเว้นจากกรรมชั่ว มีคุณธรรมตามหลักทศพิธราชธรรม และความเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนาของผู้คนในพื้นที่ (พระครูปลัดไพระพันธ์ ธมฺมวฑฺฒโน, 2562) ดังเช่นที่วัดยางทองวราราม จังหวัดมหาสารคาม ภาพปริศนาธรรมจากพุทธศาสนา มีการเขียนด้วยอักษรไทยน้อยและอักษรลาวโบราณ นำเสนอพระบรมสารีริกธาตุจากวรรณกรรมทางพุทธศาสนาไตรภูมิด้วยเรื่องราวพระมาลัยโปรดสวรรค์และนรก สื่อสะท้อนให้เห็นภพภูมิหลังการตายระหว่างนรกและสวรรค์ แทรกคติธรรมคำสอนในการดำเนินชีวิตวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรมของคนท้องถิ่นอีสานในอดีต ตัวอย่างดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 พระมาลัยโปรดสวรรค์และนรก ณ วัดยางทองวราราม

ที่มา: ไตรเทพ สหะขันธ (2562)

ปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาภาคใต้ การถ่ายทอดภาพวาดที่แสดงถึงปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ส่วนหนึ่งของปริศนาธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ภาคใต้ นั้น มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นโดยช่างฝีมือท้องถิ่น ที่สะท้อนความเชื่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทย ชาวมุสลิม และชาวจีน รวมถึงความศรัทธาต่อศาสนาและประเพณีท้องถิ่นภาคใต้ ด้วยผสมผสานการแสดงโนราแบบโบราณและหนังตะลุง (สมพร ฐรี, 2557) ดังเช่นที่วัดคูเต่า วัดเก่าแก่วัดหนึ่งในจังหวัดสงขลา มีปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เขียนแบบมโนคติเน้นคุณค่ามีลายเส้น ความประณีต มีองค์ประกอบเป็นสองมิติ และไม่ยึดติดรูปแบบที่เป็นจริง ในลักษณะของตัวหนังตะลุงผสมในวรรณกรรมทางพุทธศาสนาเรื่องทศชาติชาดก ในตอนพระเวสสันดรชาดกที่ทรงบำเพ็ญทานบารมี คือการบริจาคทานเสียสละ (สุวรรณี ดวงตา, 2551) ยกตัวอย่างภาพที่ 3 นอกจากนี้ภาพวาดการประยุต์หลักพุทธศาสนา วงจรปฏิจกสมุปปาทตามแบบศิลปะต้นตระกูลของอียิปต์ ณ โรงมหรสพทางวิญญาณ สวนโมกขพลาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในกลุ่มธรรมยุคกนกนิกายที่แสดงให้เห็นรากฐานแนวคิดความเป็นจริงเชิงมโนคติของพุทธปรัชญาสมัยรัตนโกสินทร์ (สุรัชย์ จงจิตงาม, 2548) ยกตัวอย่างภาพที่ 4

ภาพที่ 3 ภาพทศชาติชาดก ณ วัดคูเต่า

ที่มา: สุวรรณี ดวงตา (2551)

ภาพที่ 4 วงจรปฏิจกสมุปปาท

ที่มา: พระคัมภีร์ญาณ อภิปัญญา (2555)

ปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาภาคกลาง การถ่ายทอดภาพวาดปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นส่วนหนึ่งของปริศนาธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ภาคกลาง มีมาก่อนพุทธศตวรรษที่ 21 ตามแบบลักษณะจิตรกรรมไทยแบบประเพณีภาคกลาง และแบบราชสำนัก และได้รับอิทธิพลจากการเขียนศิลปะจากอินเดีย ลังกา จีน ทราวดี ศรีวิชัย ลพบุรี สุโขทัย อุทอง และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยตั้งแต่สมัยทวารวดี สมัยศรีวิชัย สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ ที่การสร้างสรรคภาพวาดมีการประยุกต์กับศิลปะตะวันตกแบบร่วมสมัย ลักษณะการเขียนแบบสมจริงผสมอุดมคติจัดองค์ประกอบเป็นสามมิติ และให้คุณค่าเชิงเส้นของภาพวาดสะท้อนปัจเจกลักษณ์ของฝีมือช่าง (กรรณิการ์ ตั้งตุลานนท์, 2561) ที่ยังคงยึดการวาดแบบอย่างประเพณีในลักษณะการวาดผนังระหว่างช่องหน้าต่าง และวาดเรียงกันไปจนรอบผนังทั้งสี่ด้าน เนื้อช่องหน้าต่างขึ้นไปแบ่งเป็นแถว ๆ ดังเช่นที่ฝาผนังวิหารหลวงวัดสุทัศนเทพวราราม และภาพวาดที่ผสมผสานศิลปะแบบดั้งเดิมกับแบบตะวันตก มีการประยุกต์ตามยุคสมัยช่างท้องถิ่นที่วัดบวรนิเวศวิหารและวัดบรมนิวาส โดยฝีมือการวาดของชาวอินโงที่สร้างชื่อเสียงภาพปริศนาธรรมของภาคกลางได้อย่างดี ยกตัวอย่างดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ปริศนาธรรมจากฝีมือช่างชาวอินโง

ที่มา: ยอดชาย พรหมอินทร์ (2562)

ปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาภาคตะวันออก จากงานจิตรกรรมฝาผนังปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลงานศิลปะแบบอยุธยา เลียนแบบครูช่างเดิม แบบศิลปะแบบจีนในช่วงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น แบบอิทธิพลตะวันตก และแบบพื้นบ้าน (สุชาติ เกาทอง, 2548) ที่ถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวเนื่องจากวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา จากฝีมือช่างท้องถิ่นภาคตะวันออก สามารถพบเห็นภาพวาดปริศนาธรรมได้ที่วัดเก่าแก่พื้นที่จังหวัดระยอง จันทบุรี ชลบุรี และตราด เป็นต้น มีการออกแบบตามคตินิยมและอุดมคติตามแบบตะวันตก ตลอดจนการผสมผสานศิลปะแบบจีนด้วยลวดลายประดับและรูปสัญลักษณ์มงคลตามธรรมเนียมจีนสะท้อนเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา (ภูวษา เรื่องชีวิน, 2561) ดังเช่นที่วัดเนินสูง จังหวัดจันทบุรี มีความโดดเด่นภาพวาดแบบท้องถิ่นที่เรียบง่าย แสดงถึงความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาจากฝีมือช่างท้องถิ่น ด้วยเรื่องราวพระภุชชิตต์และป่าหิมพานต์ มีการเขียนอักษรจารึกลายลักษณ์ด้วยพยัญชนะอักขระวิจิตร

เป็นท้องถิ่นหรืออักษรไทยในยุคของรัตนโกสินทร์ระบूपิ พ.ศ. 2456 ของปีที่เขียนภาพด้วย และที่วัดบุปผาราม วัดเก่าแก่ที่สุดของจังหวัดตราด เป็นภาพวาดพระพุทธรูปขัดสมาธิ พระหัตถ์ขวาลือดอกบัว ซึ่งไม่ปรากฏในรูปแบบปางพระพุทธรูปแบบท้องถิ่นหรือแบบเถรวาทสยาม แต่น่าจะได้รับอิทธิพลขนบธรรมเนียมแบบจีน แบบเซนหรือนิกายมหายานที่วาดขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ ยกตัวอย่างดังภาพที่ 6-7

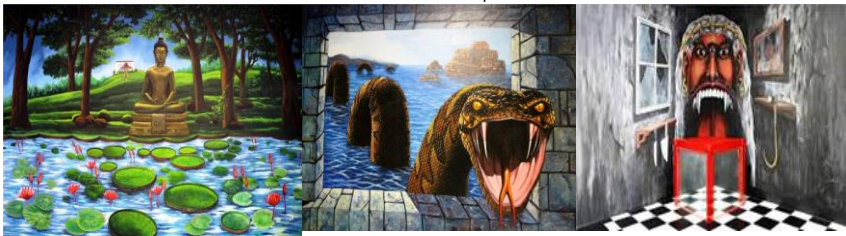
ภาพที่ 6 ภาพวาดปริศนาธรรมแบบท้องถิ่น
ที่มา: สุชาติ เกาทอง (2548)

ภาพที่ 7 ภาพวาดปริศนาธรรมแบบจีน
ที่มา: สุชาติ เกาทอง (2548)

จากจิตรกรรมฝาผนังที่สะท้อนปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาส่วนหนึ่งของปริศนาธรรมท้องถิ่นที่สามารถพบเห็นในวัดเก่าแก่มากกว่า 100 ปี ตามภูมิภาคต่าง ๆ ที่กล่าวมาถือได้ว่าเป็นเอกสารโบราณทางประวัติศาสตร์ ผ่านภาพวาดบ่งบอกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา ที่มีเกี่ยวเนื่องกับวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเน้นเรื่องราวพุทธประวัติ ทศชาติชาดก ไตรภูมิภพ หรือพระพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมกับวรรณกรรมท้องถิ่นที่มีอยู่ และเกี่ยวข้องกับวิถีชุมชนในระดับท้องถิ่นพื้นบ้าน โดยมีมือช่างท้องถิ่นเป็นหลักที่สามารถนำเอาวัสดุท้องถิ่นของคนสมัยโบราณ มาใช้ในการสร้างจิตรกรรมฝาผนังปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อการสืบทอดมาแต่ละยุคและแต่ละสมัย ทำให้ปริศนาธรรมมีความโดดเด่นแตกต่างกันไป โดยเฉพาะนับจากสมัยรัชกาลที่ 4 โดยช่างขรัวอินโข่งแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ตลอดจนผลงานปริศนาธรรมฝาผนังโรงหนังหรือโรงมหรสพทางวิญญาณ สวนโมกขพลารามจากงานวรรณกรรมของเรื่อง “ปัจจุสมุปปาทจากพระโอษฐ์” ของท่านพุทธทาสภิกขุ ที่บ่งบอกการปฏิรูปพระพุทธศาสนาให้ทันสมัยแบบตะวันตก และการสอดแทรกคำสอนความเชื่อทางศาสนาคติธรรมที่ชี้ให้เห็นถึงเหตุแห่งทุกข์หนทางแห่งการดับทุกข์ที่แตกต่างกันในพุทธศาสนานิกายต่าง ๆ และการเพิ่มลายลักษณ์ด้วยพยัญชนะอักษรวิจิตรความเป็นท้องถิ่นหรืออักษรไทยเพื่อบรรยายหรือพรรณนาให้เกิดความเข้าใจหรือบ่งบอกปีและที่มาของการเขียนภาพ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามเมื่อเวลาผ่านไปความเป็นจิตรกรรมฝาผนังภาพวาดปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาเกิดความเสื่อมสภาพตามธรรมชาติและกาลเวลา ทำให้ต้องมีการบูรณะซ่อมแซมขึ้นใหม่ด้วยเทคนิคการสร้างจิตรกรรม โดยพิจารณาจากคุณสมบัติและปฏิกริยาเคมีของวัสดุและเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ (ชมพูนุท ประศาสน์เศรษฐ, 2547) ประกอบกับแนวคิดแบบเหตุผลนิยม และ

วิทยาศาสตร์จากประเทศตะวันตก ทำให้วรรณกรรมทางพุทธศาสนาเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมยุคใหม่ของปรีศนาธรรมองค์ความรู้ใหม่ โดยเฉพาะยุคปัจจุบันจะเห็นว่าการประยุกต์ภาพวาดปรีศนาธรรมถูกสรรสร้างเป็นภาพวาดจิตรกรรมร่วมสมัยที่เรียกว่า ปรีศนาธรรม 3 มิติ ภาพเสมือนจริงแห่งแรกของโลกที่วัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ด้วยการสอดแทรกหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าในเรื่อง อริยสัจ 4 ความจริงอันประเสริฐ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธและมรรค กับภาพปรีศนาธรรมในโรงมหรสพทางวิทยุญาณ (สมพร ฐรี, 2560) นำมาสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมร่วมสมัย ที่มีการพัฒนาการและการออกแบบที่แตกต่างไปตามยุคสมัย ยกตัวอย่างดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 ปรีศนาธรรม 3 มิติ ณ วัดปัญญานันทาราม

ที่มา: สมพร ฐรี (2560)

พัฒนาการของปรีศนาธรรมท้องถิ่นสู่งานทัศนศิลป์ร่วมสมัย

ศิลปะมีบทบาทและสำคัญของมนุษย์บ่งบอกถึงวิถีชีวิตของการดำรงอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และการพัฒนาภายใต้อิทธิพลของศาสนา (ศิลป์ พีระศรี, 2550) นับจากยุคโบราณศิลปะตะวันตกเป็นวัฒนธรรมยุคโบราณของโลก ที่มนุษย์ได้เขียนภาพหรือชุดขีดบนผนังถ้ำและเพิงผา เพื่อการสื่อสารและใช้สัญลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นการใช้รูปมือของมนุษย์ รูปมนุษย์ รูปสัตว์ รูปลายเลขาคณิต สร้างสัญลักษณ์สัตว์แทนกลุ่มดาวบนท้องฟ้า ทำเครื่องหมายวันที่ บันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ถือว่าเป็นยุคภาพเขียนงานจิตรกรรมที่ยอดเยี่ยมที่สุดของมนุษย์ ต่อมาสมัยกรีกและโรมัน มีการพัฒนาการภาพวาดที่ใช้จินตนาการ นำยาเคลือบตกแต่งด้วยสีอิฐ และสีดำ การใช้สัดส่วนแบ่งภาพวาด การถ่ายทอดภาพวาดให้เห็นความตื้นลึก ใกล้ไกล หรือภาพการเขียนสามมิติ เป็นต้น และเมื่อเข้าสู่ยุคสมัยกลาง เป็นสมัยที่การเขียนภาพประกอบคัมภีร์เจริญสูงสุด จิตรกรรมภาพวาดได้ถูกยอมรับการถ่ายทอดที่เอาเรื่องราวทางศาสนาและคำสอน เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงเหตุแห่งความชั่วและบาป หลังจากยุคกลางเข้าสู่ยุคใหม่ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของศิลปะสมัยใหม่ ที่นักจิตรกรรมต่างก็มีความคิดอิสระใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงออกอย่างเต็มที่ในการเขียนภาพวาด จึงทำให้เกิดรูปแบบศิลปะใหม่ ๆ ที่สะท้อนเรื่องราวทางอารยธรรม เน้นส่วนประกอบของภาพขนาดใหญ่โต แข็งแรง มั่นคง ใช้สีกลมกลืน มีคุณภาพของแสง และเงาที่งดงาม และภาพวาดจะบ่งบอกถึงความเป็นอยู่ของผู้นับถือหรือชีวิตประจำวันของมนุษย์

มีการนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในเรื่อง โดยใช้ทฤษฎีของการให้แสง ให้เงา การหักเหของแสง ทำให้เกิดมิติของภาพ ในภาพสามมิติ หรือเทคนิคการผสมสี จากสีหนึ่ง เป็นสีหนึ่งโดยใช้ระบบเคมี เป็นต้น

จากพัฒนาการศิลปะที่บ่งบอกถึงพัฒนาการปรีศนาธรรมท้องถิ่นในประเทศไทย และปรีศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นส่วนหนึ่งของปรีศนาธรรมท้องถิ่นตามยุคสมัย จะเห็นได้ว่าภาพวาดที่เกิดขึ้นเนื่องจากได้รับอิทธิพลศิลปะจากตะวันออกนับจากยุคก่อน ประวัติศาสตร์และยุคประวัติศาสตร์ โดยในยุคก่อนประวัติศาสตร์ (ราว พ.ศ.500-1800) ได้รับอิทธิพลศิลปะแบบอุดมคติจากฝีมือของช่างชาวอินเดีย และตามความเชื่อของศาสนา พราหมณ์ที่เข้ามามีบทบาทผสมผสานกับช่างฝีมือท้องถิ่น และมีการพัฒนาไปสู่ยุค ประวัติศาสตร์ไทย ศิลปะสมัยของเชียงแสนได้รับอิทธิพลพุกาม ศิลปะสมัยสุโขทัยได้ถูก ผสมผสานด้วยฝีมือของช่างคนไทยและความเชื่อท้องถิ่น จนกลายเป็นศิลปะภาพวาดที่เป็น เอกลักษณ์ของตนเอง สังเกตได้จากขุมประตู่วัดมหาธาตุ และมีการพัฒนาเมื่อเข้าสู่สมัย ออยุธยา หลังจากทีชาวอินเดียนำพระพุทธศาสนาเข้ามา ทำให้ประเทศไทยได้รับอิทธิพลทั้ง ในด้านแง่ของภาษา วรรณกรรม และศิลปกรรม ทำให้ศิลปะก่อตัวเป็นรูปร่างและกระจาย ในกลุ่มศิลปินทางด้านจิตรกรรมสมัยต่าง ๆ ต่างก็มีความคิดสร้างสรรค์ที่จะผลิตงานศิลปะ เพื่อสร้างความโดดเด่น แต่จะเน้นให้มีความเป็นแบบอย่างของศิลปะไทยมากที่สุด และเมื่อ ได้รับอิทธิพลจากจีนและยุโรปจากการติดต่อค้าขาย ทำให้ศิลปะภาพวาดเน้นหนักไปใน ทางการประดิษฐ์ลวดลายไทย ที่ได้สอดแทรกความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณี ทศนคติ ทางศาสนา หรือเรื่องราวทางศาสนาผ่านวรรณกรรมต่าง ๆ ได้แก่ พุทธประวัติ พระมาลัย ไตรภูมิ ทศชาติชาดก พระเวสสันดรชาดก อรรถกถาชาดก ตลอดจนกลุ่มวรรณกรรม ท้องถิ่น ที่สะท้อนถึงภาพวาดฝาผนังตามปราสาทราชวัง วัดวาอารามต่าง ๆ โดยรอบโบสถ์ วิหาร และผนังด้านหน้าและหลังพระประธาน แต่นิยมเขียนประดับผนังพระอุโบสถ วิหาร อันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประกอบพิธีทางศาสนา ตลอดจนเครื่องประดับและเครื่องใช้ทั่วไป ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะจิตรกรรมไทยเป็นศิลปะแบบอุดมคติ ผสมผสานเรื่องราวกึ่งลึกลับ มหัศจรรย์ที่คล้ายกับงานจิตรกรรมในประเทศแถบตะวันออกหลาย ๆ ประเทศ เช่น อินเดีย ศรีลังกา จีน และญี่ปุ่น เป็นต้น แต่จะแตกต่างการใช้สีที่แตกต่างกันออกไปตามยุคสมัยทั้ง เกรงค์ และพหุรงค์ โดยเฉพาะการใช้สีหลาย ๆ สีแบบพหุรงค์นิยมมากในสมัยรัตนโกสินทร์ ตลอดจนจิตรกรรมของท้องถิ่นที่มีความเด่นชัดปรีศนาธรรมในงานจิตรกรรมสกุลช่าง เพชรบุรีราว พ.ศ. 2460-2500 และการประยุกต์แนวคิดสังคายนิจิตรกรรมฝาผนัง

ต่อมางานจิตรกรรมฝาผนังในสมัยรัตนโกสินทร์หลังปี พ.ศ. 2500 นิยมเขียนเป็น ภาพขนาดใหญ่ลงบนฝาผนัง มีลักษณะเป็นแนวประเพณีและแบบร่วมสมัย และมีความโดดเด่น การใช้สีดำเส้นและปิดทองลงบนภาพ มักเขียนภาพไว้ภายในกรอบภาพจบเป็นตอน ๆ

ไป โดยส่วนใหญ่จะเขียนเรียงลำดับตามเรื่องราว ตามกรอบภาพที่กำหนดเอาไว้อย่างเป็นระเบียบ มีการเน้นจุดเด่นจุดรองของภาพแต่ละช่องเขียนโดยเขียนให้เต็มผนังทุกด้าน ได้แก่ จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดสุรรณาราม (วัดทอง) ริมคลองบางกอกน้อย ซึ่งได้เป็นแม่แบบให้ศิลปินรุ่นหลังใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและสร้างสรรค์งานมาจนถึงทุกวันนี้ แต่ที่เห็นความโดดเด่นจากภาพเขียนของนายสม พ่วงภักดี (ส.ธรรมภักดี) ที่เป็นช่างฝีมือทางการเขียนจิตรกรรมไทยแนวประเพณีที่ได้รับอิทธิพลการจัดวางองค์ประกอบจากจิตรกรรมฝาผนังจากภาคกลาง มีการเน้นภาพด้วยสีพลาสติกหรือที่เรียกกันว่าสีอะคริลิก (acrylic) เพื่อให้เกิดความทนทาน (บุรินทร์ เปล่งดีสกุล, 2554) ทำให้การเขียนภาพปริศนาธรรมมีความแตกต่างไปจากเดิม งานจิตรกรรมฝาผนังถูกผสมผสานกับงานของต่างประเทศเพราะได้อิทธิพลจากต่างประเทศ ใช้ทฤษฎีและหลักการวาดด้วยแสงและเงา และการผสมผสานกับความเป็นท้องถิ่น ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงงานจิตรกรรมฝาผนัง ที่มีการพรรณนาภาพเป็นลายลักษณ์อักษรแทรกประกอบภาพด้วยพยัญชนะอักขระวิธีที่มีความเป็นท้องถิ่น หรืออักษรไทยรัตนโกสินทร์ ช่วยให้พุทธศาสนิกชนเกิดการศึกษาเรียนรู้ และสามารถสื่อให้เกิดการรับรู้เนื้อเรื่องได้อย่างชัดเจนขึ้น เช่น ภาพวาดภาพมนุษย์ ภาพอมมนุษย์ ภาพสัตว์ ภาพสิ่งก่อสร้าง และภาพทิวทัศน์ ที่มีการผสมผสานเป็นงานจิตรกรรมงานทัศนศิลป์ร่วมสมัย

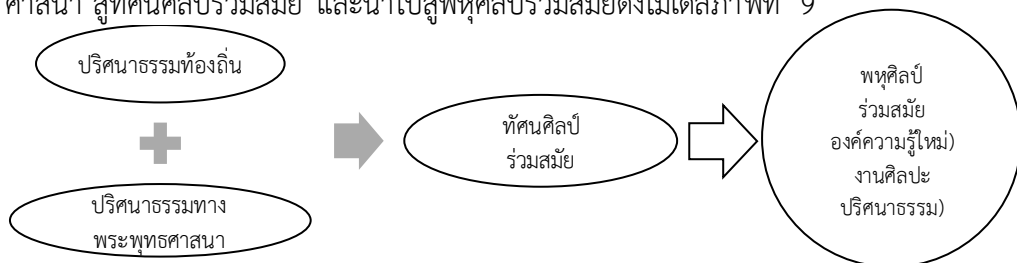
ทัศนศิลป์ร่วมสมัยสะท้อนบริบทเปลี่ยนแปลงงานศิลปะ

บริบทการเปลี่ยนแปลงทัศนศิลป์ร่วมสมัยก่อนศตวรรษที่ 21

จากการพัฒนาการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย การปรับเปลี่ยนงานศิลปะเชื่อมโยงเชิงบริบทวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น และมีลักษณะเป็นวาทกรรม การให้ความสำคัญในเรื่องขนาดและพื้นที่ ผสมผสานกับทฤษฎีการรับรู้ในเรื่องของสี โดยมีได้ตัดขาดจากอดีตหรือแยกตนเองออกมาอย่างเอกเทศ แต่เป็นส่วนหนึ่งในการผสมผสานสร้างสรรค์ความคิดการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมสมัยก่อนศตวรรษที่ 21 นับจากภาพวาดบนเพิงฝา และพัฒนาตั้งแต่ทวารวดี สุโขทัย อยุธยา เรื่อยมาจนถึงยุครัตนโกสินทร์ ที่ถ่ายทอดงานศิลปะรับใช้พุทธศาสนาและราชสำนัก หรือก่อนประวัติศาสตร์ พ.ศ.2400 และเข้าสู่ยุครุ่งอรุณของศิลปะสมัยใหม่ประมาณ พ.ศ. 2350 ถึงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เข้าสู่ยุคศิลปะสมัยใหม่ประมาณ พ.ศ. 2490 และพัฒนาสู่ยุคศิลปะร่วมสมัยตั้งแต่ พ.ศ. 2520 ทำให้รูปแบบของศิลปะท้องถิ่นลดบทบาทลงไปสู่รูปแบบทัศนศิลป์ร่วมสมัยเมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 19 (สุธี คุณาวิชยานนท์, 2561) และในศตวรรษที่ 20 ศิลปะก็ยังคงมีความเป็นปัจเจกสูงขึ้น ทำให้วงการทัศนศิลป์ไทยก้าวไปสู่ “ทัศนศิลป์ไทยสมัยใหม่”

ต่อมาด้วยเหตุของความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการเทคโนโลยียุคใหม่มากขึ้น เมื่อก้าวสู่ **ทัศนศิลป์ร่วมสมัยศตวรรษที่ 21** หรือยุคหลังสมัยใหม่ (postmodernity) เอกลักษณะงานศิลปะของไทยถูกปรับเปลี่ยนตามบริบทของสากล เพื่อการแสดงและถ่ายทอดทางการค้า ขาดการจดลิขสิทธิ์ทางภูมิปัญญาเกิดการลอกเลียนแบบ เกิดการแข่งขันด้านศิลปะสมัยใหม่ มีการประยุกต์ใช้สหวิทยาการบูรณาการกับงานศิลปะต่างประเทศ ส่งผลต่อวงการทัศนศิลป์เกิดพฤติกรรมนำค่านิยมศิลปะ เป็นเครื่องสร้างมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของตนโดยขาดการตระหนักถึงความเป็นจริงหรือคุณค่าที่แท้จริงของตนเองและผู้อื่น (จิรวุฒน์ พระสันต์, 2561) นับว่าเป็นมิติใหม่ในวงการทัศนศิลป์ร่วมสมัยที่ฉายภาพให้เห็นถึงความรุ่งเรืองในด้านศิลปะกับค่านิยมของเงินตราที่ตีมูลค่างานศิลปะ ทำให้งานศิลปะถูกกลืนหายไปด้วยยุคทัศนศิลป์ร่วมสมัย และลืมความเป็นเอกลักษณะงานศิลปะจากช่างฝีมือท้องถิ่น ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า **แนวโน้มทัศนศิลป์ร่วมสมัยหลังศตวรรษที่ 21** อาจถูกเปลี่ยนแปลงศาสตร์ด้านศิลปะและจิตรกรรมด้วยเครื่องมือเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น เทคโนโลยี projection mapping เป็นการฉายภาพลงไปในพื้นผิวต่าง ๆ เหมือนตีความด้วยภาพเคลื่อนไหวนามธรรม เปิดโอกาสให้ผู้ชมประเมินความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครในภาพวาดกับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ พร้อมแสง สี เสียง มาผสมผสานกัน (สุเมธ ยอดแก้ว, 2560) เหมือนดังเช่นที่วัดสุทธิวาราม ได้นำเอาเทคโนโลยีนี้มาใช้ฉีกภาพลักษณ์เดิม ๆ ของปรีศนาธรรมทางพระพุทธศาสนา หรือภาพลักษณ์ของพุทธศิลป์ ที่แสดงให้เห็นการรับใช้และหมุนเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างศิลปะ เทคโนโลยีสมัยใหม่ และศาสนา

แต่อย่างไรก็ตามการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ด้วยศิลปะออนไลน์ที่เกิดขึ้น ก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อการประเมินลิขสิทธิ์ทางปัญญา การข้ามพ้นเนื้อหาทางสังคม ความเป็นเอกภาพและความสมบูรณ์ของงานศิลปะ นำไปสู่การแบ่งแยกศิลปะชั้นสูงกับศิลปะของคนทั่วไปหรือศิลปะชุมชน จากทัศนศิลป์ร่วมสมัย นำไปสู่ **พหุศิลป์ร่วมสมัย** อาทิ ปรีศนาธรรม 3 มิติ ที่ได้กล่าวมาแล้ว นับว่าเป็นองค์ความรู้ใหม่ของงานศิลปะ ที่เกิดจากการแนวคิดปรีศนาธรรมท้องถิ่นผสมกับปรีศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือวรรณกรรมทางพุทธศาสนา สู่ทัศนศิลป์ร่วมสมัย และนำไปสู่พหุศิลป์ร่วมสมัยดังโมเดลภาพที่ 9

ภาพที่ 9 โมเดลการพัฒนาปรีศนาธรรมองค์ความรู้ใหม่

สรุป

ปรีศนาธรรมท้องถิ่นหรือปรีศนาแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการถ่ายทอดภาพวาดที่มีให้เห็นตามศาสนาสถานด้วยจิตรกรรมฝาผนังที่มีขนาดใหญ่ จากฝีมือและจิตวิญญาณของช่างฝีมือท้องถิ่นผสมผสานความเป็นท้องถิ่นกับวรรณกรรมทางพุทธศาสนา ถ่ายทอดความเชื่อ ความคิด ความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนา วรรณกรรมหรือวรรณคดี ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์นับตั้งแต่สมัยโบราณและความแตกต่างของบริบทแต่ละช่วงเวลาเปลี่ยนแปลงไปที่มีให้เห็นตามผนังภายในศาสนาสถานแต่ละภูมิภาคได้อย่างมีคุณค่า ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง และภาคตะวันออก เป็นต้น กลายเป็นเอกสารโบราณทางประวัติศาสตร์ แต่เมื่อเวลาผ่านไปภาพวาดปรีศนาธรรมที่มีอยู่นั้น เกิดความเสื่อมสภาพตามธรรมชาติและกาลเวลา ทำให้ต้องมีการบูรณะซ่อมแซมขึ้นใหม่ด้วยเทคนิคการสร้างจิตรกรรม โดยพิจารณาจากคุณสมบัติและปฏิกิริยาเคมีของวัสดุและเหตุผลทางทางวิทยาศาสตร์ และเมื่อมีเทคโนโลยีเข้ามาหรือเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมยุคใหม่ เกิดความแตกต่างการพัฒนาการและการออกแบบตามยุคสมัยในมุมมองของปรีศนาธรรม 3 มิติ ที่เป็นองค์ความรู้สู่งานทัศนศิลป์ร่วมสมัย

จากงานปรีศนาธรรมพัฒนาการสู่งานทัศนศิลป์ร่วมสมัยด้วยอิทธิพลศิลปะจากต่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงจากยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคประวัติศาสตร์ และการผสมผสานภายใต้บริบทศิลปะสมัยใหม่และการพัฒนาการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย จากงานทัศนศิลป์ไทยจึงได้ก้าวไปสู่“ทัศนศิลป์ไทยสมัยใหม่” มีลักษณะเป็นภาพขนาดใหญ่ลงบนฝาผนัง ใช้สีตัดเส้นและปิดทองลงบนภาพ ใช้ทฤษฎีและหลักการว่าด้วยแสงและเงา และการผสมผสานพรรณนาภาพเป็นลายลักษณ์ด้วยพยัญชนะอักขระวิธความเป็นท้องถิ่นหรืออักษรไทยในยุคของรัตนโกสินทร์ และสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทัศนศิลป์ร่วมสมัยในวัฒนธรรมสากลของศตวรรษที่ 19 -21 และจากทัศนศิลป์ร่วมสมัยสะท้อนบริบทการเปลี่ยนแปลงของศิลปะนำไปสู่พหุศิลป์ร่วมสมัยที่เป็นองค์ความรู้ใหม่และแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงหลังศตวรรษที่ 21 ด้วยเทคโนโลยียุคใหม่ นำไปสู่การแบ่งแยกศิลปะชั้นสูงมากยิ่งขึ้น ทำให้ค่านิยมศิลปะเป็นเครื่องสร้างมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจ หากมองข้ามองค์ความรู้ปรีศนาธรรมท้องถิ่น ปรีศนาธรรมทางพระพุทธศาสนา และวรรณกรรมทางพุทธศาสนา ที่ควรได้รับการฟื้นฟูและรักษาไว้แต่ละยุคสมัย

ฉะนั้นการศึกษาปรีศนาธรรมท้องถิ่นองค์ความรู้สู่งานทัศนศิลป์ร่วมสมัย นี้ คาดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจศึกษา นักวิชาการ ช่างศิลป์ และประชาชนทั่วไป เพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับปรีศนาธรรมท้องถิ่น พัฒนาการของปรีศนาธรรมท้องถิ่นสู่งานทัศนศิลป์ร่วมสมัย และทัศนศิลป์ร่วมสมัยสะท้อนบริบทเปลี่ยนแปลงงานศิลปะ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิการ์ ตั้งตุลานนท์. (2561). การศึกษาวิเคราะห์จิตรกรรมฝาผนังในเชิงสัญลักษณ์: กรณีศึกษาวัดสุวรรณาราม วัดทองธรรมชาติ วัดคงคาราม. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 14(ฉบับพิเศษ), 33-43.
- กฤษณ์ ทองเลิศ. (2560). แนวทางการศึกษาการสื่อความหมายของงานภาพจิตรกรรมฝาผนังไทย. *นิเทศสยามปริทัศน์*, 10(10), 5-26.
- กันต์ พูนพิพัฒน์. (2561). *ชีวประวัติและผลงานช่างภาพ portrait และสารคดี* ชื่อตั้งระดับโลก. เชียงใหม่: FLUKE Graphic Design & Printing.
- จิรวัดน์ พิระสันต์. (2561). ศิลปกรรมและศิลปกรรมร่วมสมัย. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์*, 5(1), 12-30.
- ฉัตรสุรางค์ แก้วเป็นทอง. (2556). *การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์กับจิตรกรรมฝาผนังวัดหนองบัว จังหวัดน่าน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชมพูนุท ประศาสน์เศรษฐ. (2547). *การอนุรักษ์ศิลปะโบราณวัตถุเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ไทรเทพ สหะขันธ์. (2562). *ศึกษาอัตลักษณ์และความเชื่อในจิตรกรรมฝาผนังแบบพื้นบ้านเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธนากรณ์ อุดมศรี. (2554). *ปริศนาธรรม* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปไทย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุรินทร์ เปล่งดีสกุล. (2554). พัฒนาการของจิตรกรรมฝาผนังอีสาน กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 3(1), 84-113.
- พระครูปลัดไพระพันธ์ ธมฺมวฑฺฒโน (ตรีศรี). (2562). พุทธจิตรกรรม: ประวัติพัฒนาการและอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารมหาจุฬานาครทรรค์*, 6(10), 5272-5285.
- พระคัมภีรญาณ อภิปัญญา. (2555). *คู่มือศึกษาภาพ ปฏิมากรรมสถาปัตยกรรมแบบทิเบต แบบไทยแบบปริศนาธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันบันลือธรรม.
- ภูวษา เรืองชีวิน. (2561). จิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดบุปผาราม อ.เมือง จ.ตราด: ภาพสะท้อนสัญลักษณ์อิทธิพลจีนที่ปรากฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล*, 27(2), 261-279.

- ยอดชาย พรหมอินทร์. (2562). *ตำราจิตรกรรมไทยประเพณี*. สงขลา: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ยุทธนา ไทกะเพศ. (2555). *จิตรกรรมอีสาน (ยุคก่อนประวัติศาสตร์ถึงยุคร่วมสมัย)*. มหาสารคาม: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ศิลป์ พีระศรี. (2550). *ประวัติศาสตร์ศิลปะโดยสังเขป*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมพร ฐรี. (2557). จิตรกรรมฝาผนังภาคใต้: คติความเชื่อในพระพุทธศาสนา. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์*, 1(1), 22-40.
- _____. (2560). *นิธิปัญญา: ปรีชาธรรมแห่งพุทธมหาเจดีย์ วัดปัญญานันทาราม*. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.
- สัญญา ศิริพานิช. (2557). อิทธิพลของปัญญาสชาดกที่มีต่อพุทธศิลปกรรมในเขตพุทธสถาน: กรณีศึกษาวัดในอำเภอเมืองเชียงใหม่. *วารสารวิจิตรศิลป์*, 5 (2), 133-183.
- สุชาติ เกาทอง. (2548). *จิตรกรรมฝาผนังริมฝั่งทะเลภาคตะวันออกของไทย (รายงานผลการวิจัย)*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุธี คุณาวิชยานนท์. (2561). *ศิลปะสมัยใหม่และร่วมสมัย: ตะวันตกและไทย*. กรุงเทพฯ: คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุเมธ ยอดแก้ว. (2560). สุนทรีภาพแห่งสภาวะอารมณ์. *Veridian E-Journal มหาวิทยาลัยศิลปากร (ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ)*, 10 (3), 2811-2825.
- สุรัช จงจิตงาม. (2548). *แนวคิดเรื่องความเป็นจริงในงานจิตรกรรมฝาผนังสมัยรัตนโกสินทร์*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. (2562). แนวคิดพุทธศาสนาของธรรมยุติกนิกายในจิตรกรรมฝาผนังตามพระราชตำริพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. *วารสารวิจิตรศิลป์*, 10(1), 48- 87.
- สุรพล ดำริห์กุล. (2561). *ประวัติศาสตร์และศิลปะล้านนา*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- สุวรรณี ดวงตา. (2551). *ภาษากายจากจิตรกรรมฝาผนังสกุลช่างสงขลาที่วัดโพธิ์ปฐมาวาส อำเภอเมืองสงขลา วัดเจ้ทั้งพระ อำเภอลำทับ และวัดคูเต่า อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา (ศิลปนิพนธ์ศิลปบัณฑิต ภาควิชาทฤษฎีศิลป์)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.